

DE LES CONSTITUCIONS I ALTRES DRETS DE LA PÀTRIA. APROXIMACIÓ AL CONCEPTE PÀTRIA I AL DRET PÚBLIC CATALÀ ANTERIOR AL 1714

Cristian Palomo Reina*

Resum

En el present article es du a terme una anàlisi quantitativa i semàntica de les aparicions del concepte *pàtria* contingudes en els dietaris institucionals del Consell de Cent de Barcelona i de la Diputació del General de Catalunya. La cronologia analitzada correspon als anys 1700-1714, una època conflictiva per als habitants de Catalunya, ja que en aquest període tingué lloc la mort del sobirà hispànic Carles II d'Àustria (1700) i la consegüent Guerra de Successió per la monarquia d'Espanya (1702-1715), que es lluità al Principat de Catalunya al llarg d'una dècada. Els resultats d'aquesta recerca ofereixen respostes a alguns aspectes del debat historiogràfic desfermat per la celebració del tercer centenari del setge a Barcelona dels anys 1713 i 1714, de manera que els esmentats resultats no només responen a la qüestió de quina fou la pàtria per la qual lluitaren els defensors de Barcelona en la commemorada jornada de l'11 de setembre de 1714, sinó que, en fer-ho, posen en relleu com n'estava de lligat el concepte *pàtria* al dret públic històric de Catalunya.

Paraules clau: història conceptual; pàtria; dret de la pàtria; Catalunya; Espanya; Guerra de Successió Espanyola.

CONSTITUTIONS AND OTHER RIGHTS OF THE HOMELAND: A REVIEW OF THE CONCEPT OF PÀTRIA AND CATALAN PUBLIC LAW BEFORE 1714

Abstract

This article carries out a quantitative and semantic analysis on the instances in which the institutional diaries of the Consell de Cent of Barcelona and the Diputació del General of Catalonia make reference to the concept of pàtria (homeland). It analyses the period between 1700 and 1714, a conflicting time for the inhabitants of Catalonia, as the death of the Spanish monarch Charles II of Austria in 1700 would lead to the War of the Spanish Succession, which was spearheaded by the monarchy of Spain (1702-1715) and fought in the Principality of Catalonia for a decade. The results of this research provide insight into some aspects of the historiographical debate that took place during the celebration of the third centenary of the siege on Barcelona in 1713 and 1714, revealing what homeland the defenders of Barcelona were fighting for on the commemorated day of September 11 1714. In doing so, they also highlight the connection between the concept of homeland and Catalonia's historical public law.

Key words: conceptual history; homeland; homeland law; Catalonia; Spain; War of the Spanish Succession.

* Cristian Palomo Reina, doctor en història per la Universitat Autònoma de Barcelona i tècnic superior d'investigació a la Universitat Jaume I. Av. Vicent Sos Baynat, s/n. 12701 Castelló de la Plana. cpalomo@uji.es.

Article rebut el 08.01.2020. Avaluació cega: 23.01.2020 i 03.02.2020. Data d'acceptació de la versió final: 09.02.2020.

Citació recomanada: Palomo Reina, Cristian. (2020). De les constitucions i altres drets de la pàtria. Aproximació al concepte *pàtria* i al dret públic català anterior al 1714. *Revista Catalana de Dret Públic*, 60, 212-227. <https://doi.org/10.2436/rcdp.i60.2020.3400>

Sumari

- 1 Polèmiques actuals al voltant de la pàtria dels catalans a inicis del segle XVIII
- 2 Fonts i metodologia
- 3 La *pàtria* a Catalunya i la seva relació amb el dret públic català
- 4 El concepte *pàtria* en els dietaris institucionals de la Diputació del General de Catalunya i del Consell de Cent de Barcelona (1700-1714)
 - 4.1 Semàntica: la pàtria potestat
 - 4.2 Semàntica: la pàtria petita i local (ciutat, vila o lloc d'origen)
 - 4.3 Semàntica: Catalunya, la pàtria gran dels catalans (i Castella, la dels castellans)
- 5 Conclusions
- 6 Referències bibliogràfiques

1 Polèmiques actuals al voltant de la pàtria dels catalans a inicis del segle XVIII

La commemoració a Catalunya del Tricentenari de l'11 de setembre de 1714, celebrada durant els anys 2013 i 2014, quedà submergida en el context d'auge del conflicte polític a l'entorn de la qüestió de l'autodeterminació de Catalunya respecte del regne d'Espanya, cosa que donà lloc a un gran debat públic —que, des de llavors, es reactiva anualment en acostar-se el dia 11 de setembre— en relació amb la història catalana i hispànica de l'època moderna, especialment la del període 1700-1716. Evidentment, no cal dir que aquells que han participat en aquesta discussió no sempre ho han fet amb l'objectiu de donar a conèixer les realitats pretèrites des del rigor científic.¹

D'aquesta manera, en el marc de confrontació ideològica, discursiva i política entre els nacionalismes espanyol i català, periodistes, tertulians, polítics i àdhuc alguns historiadors atapeïren els mitjans de comunicació tradicionals, les llibreries i les xarxes socials amb argumentaris anacrònics i esbiaixats de tipus històric per legitimar els seus posicionaments politicoideològics sobre la relació Catalunya-Espanya dels darrers anys.

Arguments de legitimació que promouen tòpics històrics simplistes, maniqueus, anacrònics o fundats en mitges veritats: com la simplificació catalanista en relació amb el recolzament a la candidatura de l'arxiduc d'Àustria per ocupar el tron hispànic, presentant-la com si hagués estat, ja des de 1700, plenament identificada amb els interessos nacionals i polítics de la majoria de catalans;² o la desfiguració espanyolista de la composició política de la península Ibèrica, així com de la Guerra de Successió, ignorant que aquesta conflagració també fou un conflicte bèl·lic, no només dins de cadascun dels regnes hispànics, sinó també entre els regnes hispans —amb un fort component d'identitats col·lectives enfrontades—, i reduint-la a una simple guerra civil dinàstica (amb els corresponents recolzaments estrangers a ambdós bàndols) en el si d'un regne o estat nació d'Espanya unificat des del regnat d'Isabel I de Castella i Ferran II d'Aragó.³ Portem també a col·lació aquella tesi nacionalista espanyola que defensa que els habitants de l'actual comunitat autònoma catalana han d'agrair la repressió posterior a la victòria borbònica en el front hispà de la predita guerra, perquè les mesures de govern de Felip V i els seus fills convertiren el Principat de Catalunya en una potència industrial alliberant-lo del decadent règim polític oligàrquic anterior a 1714 (Tortella, García Ruiz, Núñez i Quiroga, 2016); o aquell mite del nacionalisme català que presenta una anacrònica Catalunya plenament democràtica, confrontada amb una Castella i una França que, de tan absolutistes, són assimilades al totalitarisme de l'època contemporània.⁴

Tampoc no oblidem l'obsessió espanyolista per menystenir el component heroic de la resistència barcelonina de 1713 i 1714, en trobar-se la ciutat assetjada durant els catorze mesos per part d'un exèrcit nombrosíssim a l'època. Un menyspreu que s'acostuma a realitzar mitjançant la personificació dels resistents en la figura del conseller en cap Rafael Casanova, presentat com un pèssim dirigent polític i militar, així com un traïdor a la causa dels defensors de la capital catalana, pel fet de sobreviure a les seves ferides i haver estat perdonat pel primer Borbó que regnà a Espanya. Aquesta idea sol anar guarnida amb la prescriptiva menció del fervorós i patriòtic espanyolisme de Casanova, el qual s'acostuma a certificar mitjançant la fal·laç atribució al conseller en cap de l'autoria del darrer pregó confegit per les autoritats catalanes l'11 de setembre de 1714, un ban que commina els defensors de Barcelona —entre ells, diversos refugiats d'altres llocs d'Espanya, cal no oblidar-ho— a lluitar “á fi de derramar gloriosament sa sanch y vida, per son Rey, per son honor, per la patria y per la llibertat de tota Espanya” (Bruguera, 1871-1872: vol. 2, 277).⁵

1 Tanmateix, en aquests anys també s'han publicat una gran quantitat d'obres acadèmiques i divulgatives de gran vàlua científica sobre la Guerra de Successió pel tron hispànic (1702-1715) i les seves conseqüències tant per al conjunt de la monarquia d'Espanya com per a la Corona d'Aragó i el Principat de Catalunya, en particular. Vegeu un balanç sobre aquestes conseqüències a Albareda i Nadal (2015).

2 Per a uns estudis ponderats sobre l'evolució de l'austriacisme català, vegeu González Camaño (2003) i Segura (2009).

3 Sobre aquesta concepció esbiaixada tant de la Monarquia hispànica dels anys 1479-1715 com de la conflagració successòria d'inicis del segle XVIII, vegeu Palomo (2019c).

4 Vegeu-ne una mostra a Hernández Cardona (2013) i, sobretot, a Sobrequés (2019).

5 Un exemple recent de l'atribució d'aquest document a Rafael Casanova al diari ABC: “El 11 de septiembre de hace 301 años Casanova proclamó en un bando: «Derramar la sangre gloriosamente por el Rey, por su honor, por la patria y por la libertad de toda España»” Gallero (2015). Tanmateix, l'autor d'aquest ban no fou pas Casanova. L'onze de setembre del 1714 el conseller en cap participà en els combats a la zona de muralles i baluards de Jonqueres, Sant Pere i Portal Nou a primera hora del matí, essent ferit d'un tret a la cuixa i traslladat d'immediat a un hospital de campanya (tot entre les set i les nou del matí). En canvi, el text en

Per exemple, en un article del diari *ABC* titulat “La mentira independentista de Rafael Casanova: el catalán que ‘suicidó’ Barcelona en 1714”, quan es comenta el suara al·ludit pregó, s’indica que s’hi instava “a las gentes de la Ciudad Condal a empuñar las armas en favor del rey, la patria española y el honor” (Cervera, 2018). En aquest sentit, però, resulta evident que existeix una tergiversació de la frase “á fi de derramar gloriosament sa sanch y vida, per son Rey, per son honor, per la patria y per la llibertat de tota Espanya”, ja que en l’article de l’*ABC* “la patria” i “la llibertat de tota Espanya” queden fusionades en “la patria española”. El fet que estiguin separades no és quelcom històricament intranscendent, sinó que indica que *pàtria* i *Espanya* signifiquen dues coses diferents. De fet, si entrem en el terreny de la semàntica històrica, és necessari ampliar la citació del darrer ban de l’11 de setembre per tal que hi apareguin totes les vegades que es mencionen *Espanya* i *pàtria*:

“Ara ojats, se fa saber a tots generalment, de part dels tres Excms. Comuns, pres lo parer dels Senyors de la Junta de govern, personas asociadas, nobles, ciudatans, y oficials de guerra, que separadament estan impedit lo internarse los enemichs en la ciutat, atés que la deplorable infelicitat d’esta Ciutat, en qui avuy resideix la llibertat de tot lo Principat, y de tota España, está exposada al ultim estrem, de subjectarse á una entera esclavitut. Notifican, amonestan y exhortan, representant pares de la patria, que se aflixen de la desgracia irreparable, que amenaza lo furor é injust encono de las armas galispanas, feta seria reflexio del estat en que los enemichs del Rey N. S., de nostra llibertat y pàtria, están apostats ocupant todas las brechas, cortaduras, baluarts del Portal Nou, Sta. Cara, Llevant y Sta. Eularia. Se fa á saber, que si luego, inmediatamente de ohit lo present pregó, tots los naturals, habitants y demás gents hábils per las armas, no se presenten en las plazas de Junqueras, Born y Plaza de Palacio, á fi de que unidament ab tots los Senyors que representan los Comuns, se podan rechazar los enemichs, fent lo últim esfors, esperant que Deu misericordiós, millorarà la sort. Se fa també á saber, que essent la esclavitut certa y forzosa, en obligació de sos empleos, explican, declaran y protestan als presents, y donan testimoni als veniders, de que han executat las últimas exhortacions y esforsos, protestant de tots los mals, ruinas y desolacions que sobrevinguesen a nostra Comuna y affigida patria, y extermini de tots los honors y privilegis, quedant esclaus, ab los demás enganyats españoles, y tots en esclavitut del domini francés; pero com tot se confia, que tots, com verdaders fills de la patria, amants de la llibertat, acudirán als llochs señalats, á fi de derramar gloriosament sa sanch y vida, per son Rey, per son honor, per la patria y per la llibertat de tota Espanya.” (Bruguera, 1871-1872: vol. 2, 276-277.)

Dispensin els lectors la llargària de la citació, però resulta necessària per esclarir la qüestió. No ens deturarem a tractar a bastament sobre la semàntica del concepte *Espanya*, atés que l’anàlisi de les seves accepcions habituals entre l’elit dirigent catalana dels anys 1700-1714 ja ha estat objecte d’un article que hem publicat recentment (Palomo, 2019b). Senzillament, oferim una breu síntesi d’allò que podia significar en aquell període:

- a) Geogràficament, la península Ibèrica, per la qual cosa en aquell temps sovinteja en la documentació catalana l’expressió *continent d’Espanya*.
- b) Socialment, la categoria nobiliària dels *Grandes de España*.
- c) Històricament, la paraula *Espanya* podia ésser emprada per recordar les antigues províncies romanes com l’*Espanya tarraconense*, o també per esmentar al-Àndalus: l’*Espanya sarraina*.
- d) Administrativament i política, serveix per fer referència a l’estructura de l’Església catòlica al territori ibèric. Així, per exemple, l’església metropolitana de Tarragona és catalogada de *primada de las Espanyas*, títol que li atorga la categoria de principal seu episcopal de la península, malgrat que aquesta preeminència li fou discutida per la seu de Toledo.
- e) Geopolíticament, el marc on s’ubiquen diverses entitats polítiques: els regnes i principat de la península (Aragó, Castella, Catalunya, Navarra, Portugal, València i, per proximitat, Mallorca), especialment, si aquests

qüestió fou resultat d’una reunió de dirigents de la resistència barcelonina al Portal de Sant Antoni, que tingué lloc hores després de l’hospitalització de Casanova. Aquesta reunió —que es féu sense la presència del conseller en cap de Barcelona— es produí al migdia (al voltant de les catorze i les quinze hores) d’aquella mateixa jornada, cosa que resta corroborada pel mateix ban que s’atribueix erròniament a Casanova, ja que finalitza amb les següents dades: “Donat en la Casa de la Excma. Ciutat, residint en lo Portal de S. Antoni, presents los dits Senyors Excms. y personas asociadas, á 11 de Setembre, á las 3 de la tarde, de 1714”. Bruguera (1871-1872: vol. 2, 277), Sanpere (1905: 543-556) i Torras (2005: 150-151).

pertanyien al Rei Catòlic, o sigui, excloent-ne el regne de Portugal. Però per no haver de citar tot el conjunt de regnes i principat, es poden englobar en: *Espanya* o *les Espanyes*, i, més desglossat, *regnes d'Espanya*, *regnes de les Espanyes*, *regnes i estats d'Espanya*, mentre que el monarca s'hi podia referir com els seus *dominis d'Espanya* o els seus *regnes i senyorijs d'Espanya*. En el mateix sentit de territori on resten situats els regnes espanyols, el Rei Catòlic podia ser adjectivat com *d'Espanya* o *de les Espanyes*, i l'abstracció del seu poder, la corona, es podia anomenar *d'Espanya* o *de les Espanyes*, com també el conjunt del seu imperi dinàstic hispànic, incloent-hi els dominis de Flandes, Itàlia, Amèrica i les Filipines, podia ser anomenat *monarquia d'Espanya*, per ser la península l'epicentre dels seus regnes i dominis.

Exposat això, anem a veure quin significat té *Espanya* al pregó.

La primera oració que la menciona és: “la deplorable infelicitat d'esta Ciutat, en qui avuy resideix la llibertat de tot lo Principat, y de tota España, está exposada al ultim estrem, de subjectarse á una entera esclavitud”. La segona frase en què apareix és: “á fi de derramar gloriosament sa sanch y vida, per son Rey, per son honor, per la patria y per la llibertat de tota Espanya”. En ambdues ocasions la paraula té el mateix significat. Fixem-nos que defensar Barcelona és impedir tant l’“entera esclavitud” com l’“extermini de tots los honors y privilegis”, o sigui, la destrucció del sistema jurídicopolític que donava autonomia al Principat de Catalunya en el marc de l'imperi espanyol —com ja havia passat als regnes de València i d'Aragó—, “quedant esclaus, ab los demás enganyats españoles [és a dir, els que han donat suport a Felip V], y tots en esclavitud del domini francès”. Per tant, defensar Barcelona redunda en “la llibertat de tota Espanya”, és a dir, en el fet que els regnes i principat ibèrics i balears de la Corona d'Espanya no acabin tots sota domini de les forces franceses dels Borbó, i sense l'autonomia política de la qual gaudeixen gràcies al seu sistema legal d'honors i privilegis, com ha succeït als regnes d'Aragó i València entre 1707 i 1710. Per tant, l'Espanya del ban tractat és sinònim de les diverses entitats polítiques hispanes: els regnes i principat —de fet, se cita literalment “lo Principat” de Catalunya— excloent-ne indirectament Portugal, atès que, políticament, la victòria borbònica en el front hispà no afectaria gaire aquest regne, que mantindria la seva autonomia i el seu sobirà de la Casa de Bragança.

Pel que fa al significat de *pàtria*, la qüestió es complica, perquè mentre que hem mostrat com alguns autors no especialistes la identifiquen amb Espanya, pel reconegut hispanista Henry Kamen *pàtria* no podria ser altra cosa que Barcelona, o almenys això es deriva dels seus mots en l'obra *España y Cataluña. Historia de una pasión* publicada “para participar también de esa conmemoración”, referint-se al tercer centenari del 1714 (Kamen, 2015: 10). En relació amb el mot *pàtria*, indica Kamen sobre les gents dels regnes i principat de l'Espanya baixmedieval i altmoderna:

“[...] las lealtades más firmes de los individuos y los clanes se vinculaban a su vecindad inmediata, no a las grandes estructuras políticas conocidas como región o país. ‘El hombre’, escribió Bartolomé de las Casas en el siglo XVI, ‘pertenece por nacimiento a su ciudad o patria, como miembro de una especie, pero el [sic: al] reino o la provincia solo genéricamente’. ‘Patria’, naturalmente, significa solo lugar de origen; es el lugar al que muchos se refieren como la ‘tierra’ de la que proceden; con precisión: el pueblo o la ciudad. No existe conciencia de una lealtad más allá de eso. Se trataba de la ‘tierra’ de su familia, de su gente, con su estilo de vida, su lengua, sus santos, lo que constituía la comunidad básica y esencial. Aunque los distintos acontecimientos políticos y militares pusieron en contacto a las distintas comunidades, y sus vínculos de lealtad se ampliaron, la ‘patria’ siempre permaneció ahí, en clave emocional o sentimental.” (Kamen, 2015: 15.)⁶

6 Hem pogut copsar que el text s'inspira, i en alguns fragments de forma literal, en Thompson (2001: 181), estudi que Kamen no cita. A més a més, aquest autor no té en compte si a tot arreu d'Espanya s'empra *patria* amb el mateix significat i si aquest significat varia al llarg del temps, com ha exposat Elisabet Mercadé (2007: 286). Tot i que Kamen no ho indica, el fragment citat del pare Bartolomé de las Casas pertany a l'obra *De regia potestate o derecho de autodeterminación* (1571), però aquesta citació resta massa descontextualitzada, primerament perquè fra Bartolomé l'escriu tractant una qüestió molt concreta, això és, per argumentar que els habitants d'una ciutat no l'han de posar en risc per salvar una part o tot el regne al qual pertany aquesta ciutat (Casas, 1969: 40-44). Però, en darrera instància, aquesta era l'opinió d'aquest teòleg i no responia a la realitat dels regnes hispànics. Fixant-nos només en el cas concret de Catalunya, des del període baixmedieval tots els homes catalans en condicions de lluitar, provinguessin del món urbà o rural, estaven obligats per l'usatge *Princeps Namque* a ajudar el sobirà a defensar el territori del Principat en cas de perill militar. Vegeu Ferro (1987) i Carrió (2008: 176).

Sense menystenir en absolut la força de les identitats i lleialtats locals ni negar en cap moment el significat de *pàtria* en relació amb la ciutat, vila o llogarret d'origen, cal dir que aquesta concepció unívoca de Kamen sobre el significat de *pàtria* contradiu la de molts experts en la matèria com John H. Elliott (1993: 22-23), Elisabet Mercadé (2007), Xavier Torres (2008: 104-113) o Stefano M. Cingolani (2015), els quals han indicat i demostrat feblement la correspondència entre el mot *pàtria* i Catalunya entre els segles XIV i XVIII. A més a més, entre els tres subjectes geopolítics (Barcelona, Catalunya i Espanya) als quals pot al·ludir *pàtria* en el pregó, se'ns fa evident que s'empra per fer referència al Principat de Catalunya. Les raons les exposem tot seguit.

En primer lloc, perquè en el document *la pàtria* és quelcom diferent del rei i de tot Espanya. En segon lloc, perquè aquells que emeten el pregó i exhorten els defensors de la ciutat a la batalla “representant pares de la patria”, tot protestant contra “los mals, ruinas y desolacions que sobrevinguesen a nostra Comuna y afligida patria”, són els Tres Comuns, és a dir, la Diputació del General de Catalunya, el Consell de Cent de Barcelona i el Braç Militar,⁷ que eren les tres entitats que a l'època i sense convocatòria de Corts s'arrogaven la representació del Principat. En canvi, els Comuns no podien fer el mateix en el cas del conjunt de regnes d'Espanya, i, si *la pàtria* es referís a Barcelona, ben probablement serien exclusivament els consellers de Barcelona, els emissors del text. En tercer i darrer lloc, perquè la pàtria resta intrínsecament associada al manteniment dels privilegis, o sigui, de les constitucions i altres drets de Catalunya, la preservació dels quals era un dels objectius principals de la resistència catalana contra els Borbó des de 1707 (Albareda, 2015).

Per complementar aquests arguments i poder-los discernir correctament davant la problemàtica presentada, resulta peremptori fer recerca sobre el vocabulari de tipus geopolític i patriòtic de l'època, entre el qual figura el concepte *pàtria*, especialment quan el conreu de la història conceptual no és una inquietud de la historiografia que tracta sobre la Catalunya dels segles XVI, XVII i XVIII.⁸ En conseqüència, per ajudar a omplir aquest espai historiogràfic en el present article, ens centrarem en l'ús que es donà al concepte *pàtria* en el marc geogràfic del Principat i la seva capital durant el temps del canvi dinàstic austroborbònic i la guerra pel tron hispànic (1700-1714).

2 Fonts i metodologia

Per aconseguir el nostre propòsit, drem a terme una anàlisi quantitativa i semàntica del concepte *pàtria* en les seves formes terminològiques singulars i plurals dels idiomes català, castellà i llatí, que són els més utilitzats en la documentació de les fonts que es detallen tot seguit.

D'una banda, ens hem servit dels dietaris del Consell de Cent de la ciutat de Barcelona o *Manual de novells ardis vulgarment apellat Dietari del Antich Consell Barceloní* (a partir d'ara, MNA), una sèrie documental redactada pels successius escrivans racionals del govern municipal entre 1390 i 1714, i continuada per l'Ajuntament de Barcelona fins a l'any 1839. En aquest dietari s'anotaven diàriament les notícies de caràcter polític, administratiu, econòmic, militar i simbòlic que eren considerades rellevants no només per a la ciutat de Barcelona, sinó també per a tot allò que afectava el Principat de Catalunya, i, així mateix, es cosien les missives destacades emeses i rebudes pel consistori barcelonès.⁹

D'altra banda, també emprem els dietaris de la Diputació del General de Catalunya.¹⁰ Aquesta sèrie documental va ser redactada pels escrivans racionals de la Diputació del Principat entre els mesos d'octubre

7 Sobre els Tres Comuns, vegeu Martí Fraga (2009).

8 Bo i que existeixen alguns treballs en relació amb la semàntica d'aquesta mena de conceptes, ja que comptem amb un article d'Aquilino Iglesia (1983) i de Maria Grau (1987), respectivament, una comunicació d'Elisabet Mercadé (2007) i un treball monogràfic de Xavier Torres (2008), així com també una comunicació, una tesi doctoral i una triada d'articles nostres (Palomo 2018a, 2018b, 2019a, 2019b i 2019c), tots en conjunt basteixen un estat incipient de desenvolupament de la història conceptual.

9 Per realitzar el present treball, hem emprat l'edició en vint-i-vuit volums realitzada per l'Ajuntament de la ciutat entre 1892 i 1975, la qual recull el període que va de l'any 1390 al 1714. Particularment, hem utilitzat els volums que van del XXIII al XXVIII, corresponents als anys 1698-1714, la transcripció dels quals va ser dirigida i prologada per l'historiador Pedro Voltes i duta a terme per José Puig Muntada i Enrique Gubern Hernández. L'escrivà racional d'aquesta etapa fou Lluís Cases, notari públic del col·legi de Barcelona, que va jurar el càrrec el dia 30 d'agost de 1698, en substitució del difunt notari Joan Guiu (MNA, vol. XXIII: 43 i 45).

10 Sobre la Diputació del General en l'albada del segle XVIII, vegeu Joaquim Albareda (2007).

de 1411 i gener de 1710, moment a partir del qual ja no es disposa del text definitiu i existeixen només els esborranys del dietari que serviren de base per a la redacció final, els quals acaben el dia 10 de desembre de 1713. De la mateixa forma que en els dietaris institucionals del govern municipal de Barcelona, en aquesta documentació també s’anotaven diàriament les notícies més importants i es cosien missives de tipus polític, econòmic, administratiu i militar relacionades amb tot allò que afectava el Principat de Catalunya.¹¹

Ambdues fonts, a més dels dietaris pròpiament dits, contenen una abundant correspondència resultat de la comunicació que els consistoris de la Diputació i de Barcelona mantenien amb la resta d’institucions i autoritats de Catalunya, compreses les de la Corona, i, en general, amb altres tant de la monarquia hispànica com foranes a aquesta, entre les quals sobresurten, en el període que analitzem, les de la Gran Aliança austriacista. Per tant, pensem que a partir d’aquesta documentació —i tenint ben present la limitació de ser només dues fonts— podem aproximar-nos a l’ús que donaven a la paraula *pàtria* tant l’elit dirigent catalana¹² com la del conjunt de dominis hispànics i, en certa mesura, part de l’europea.

En concret, el criteri metodològic per treballar aquest concepte polisèmic és el mateix que hem emprat en la nostra tesi doctoral (Palomo, 2018b), i s’inspira, primerament, en el de reconeguts experts internacionals en la matèria com són tant Reinhart Koselleck (2004) i (2012) i Francesco Benigno (2013) com els investigadors del pensament polític de la Cambridge School, entre els quals hi ha Quentin Skinner o John G. A. Pocock.¹³ I, segonament, també s’ha vist influït en bona mesura per la metodologia seguida pels pioners estudis ja citats de Mercadé (2007) i Torres (2008), enfocats en l’examen de conceptes geopolítics i jurídics en la Catalunya dels segles XVI, XVII i inicis del XVIII.

Dit això, i abans d’iniciar l’anàlisi de *pàtria*, resulta necessari deixar palès que encara que els resultats d’aquest estudi marquen unes tendències molt manifestes i que la documentació treballada és altament representativa del llenguatge politicoadministratiu català de l’època, cal ser caut i no perdre de vista que només són dues fonts documentals en un període de gran convulsió.

3 La *pàtria* a Catalunya i la seva relació amb el dret públic català

L’origen del terme *pàtria* el trobem en el substantiu llatí *patria*, *-ae*, usat pels romans per referir-se al seu lloc o país d’origen, literalment “terra dels pares”. A més, aquest vocable prové de la forma femenina de l’adjectiu *patrius*, *-a*, *-um*, que significava “patern”, “dels pares o avantpassats”. I, com és lògic, *patrius* deriva del substantiu llatí *pater*, *-tris*, és a dir, “pare” (Seva, 2007: 988-990).

Els estudis de Mercadé la porten a concloure que, si bé a la Catalunya d’inicis del segle XVIII *pàtria* era una paraula emprada per les elits intel·lectuals i dirigents, no era pas una paraula popular ni formava part del vocabulari quotidià de la gran majoria de catalans (2007: 280). I, àdhuc, entre les elits mateixes tampoc no sembla que fos gaire usada fins ben entrada la dissetena centúria, car si prenem com a termòmetre allò que ens indiquen els dietaris de la Diputació del General entre 1411 i 1713, observem que el nombre d’aparicions de *pàtria* és baix: 1.001 repeticions en 302 anys.

Anys	Aparicions
1411-1499	1
1500-1600	2
1600-1699	688

11 Per a aquesta anàlisi hem emprat la versió editada dirigida per J. M. Sans i Travé (1994-2007) amb el títol *Dietaris de la Generalitat de Catalunya* (a partir d’ara, DGC). Concretament, hem utilitzat els volums IX i X, corresponents al període 1689-1714, la transcripció dels quals anà a càrrec de Cristina Borau, Xavier Cazeneuve, Silvia Jurado, Vicenç Ruiz, Ramon Sarobe i Joan Soler. En els catorze anys que comprenen els darrers mesos de vida del rei Carles II d’Àustria (1700), el període de regnat sobre els catalans de Felip V de Borbó (1700-1705) i de Carles III d’Àustria (1705-1714), van intervenir en la redacció del dietari tres escrivans diferents: Ramon de Codina i Farreres, Jeroni de Roquer i Codina i Aleix Fornaguera (Albareda, 2007: 33), amb un predomini del primer, segons hem comprovat a partir de la lectura dels dietaris.

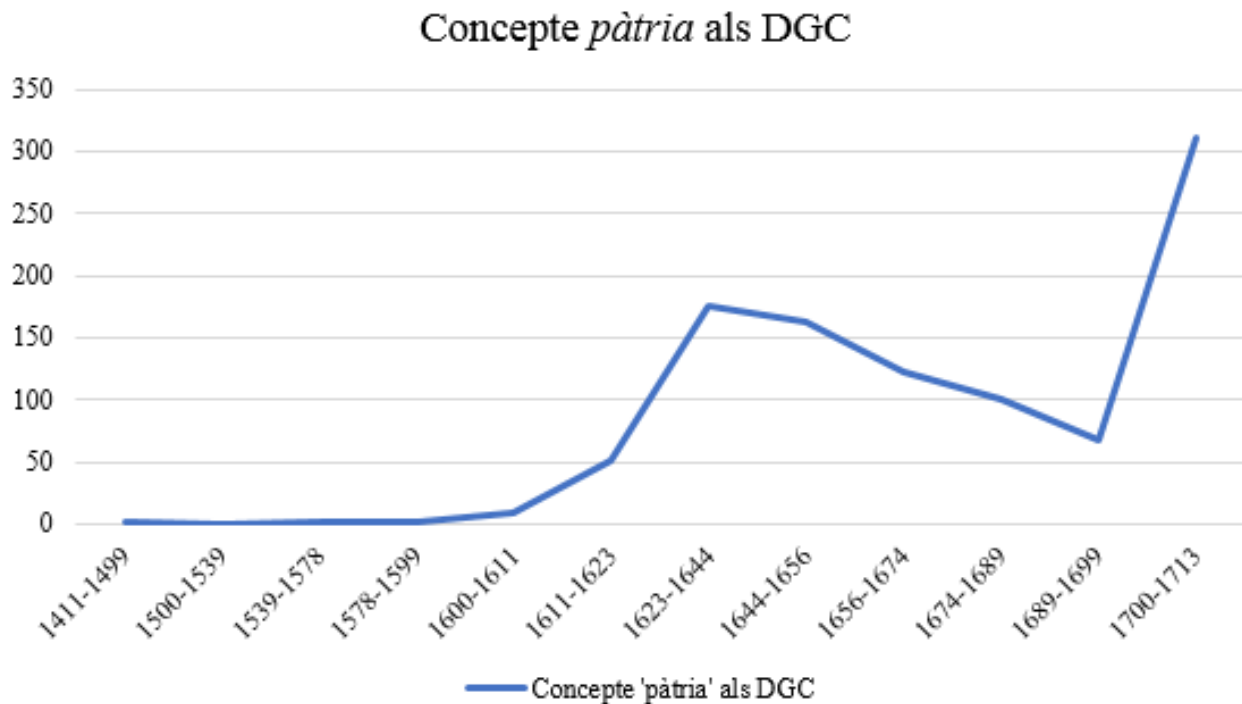
12 Per a una síntesi sobre l’elit dirigent barcelonina i catalana del període altmodern, vegeu Amelang (1986).

13 Sobre el col·lectiu d’autors coneguts com a Cambridge School i la seva metodologia, vegeu Rabasa (2011).

1700-1713	310
Total	1.001

Taula 1. Elaboració pròpia a partir dels DGC.

No obstant això, *pàtria* comença a esdevenir un mot amb una relativa rellevància per als “membres de les institucions polítiques catalanes i juristes en moments de tensió” (Mercadé, 2007: 286), com foren els períodes bèl·lics de tipus guerracivilista que assolaren el Principat durant el segle XVII i inicis del XVIII: la Guerra dels Segadors (1640-1659) i la Guerra de Successió Espanyola (1705-1714),¹⁴ quelcom que es pot copsar millor representat gràficament:

Imatge 1. Elaboració pròpia a partir dels DGC.

En relació amb el període 1600-1713, encara que el salt quantitatiu s’inicia en les dues primeres dècades del Sis-cents, observem com el moment àlgid per al concepte en aquesta font fou el període de desavinences en temps del ministeri del comte d’Olivares (1622-1640), així com els primers anys de la Guerra dels Segadors (1640-1644), amb la desvinculació de Catalunya de la monarquia hispànica i la seva adhesió a la monarquia de França. Durant la continuació de la guerra (1644-1659) i la resta del segle, l’ús de *pàtria* en la documentació del dietari és decreixent. Ara bé, amb la mort de Carles II d’Àustria (1700), l’adveniment dels Borbons al tron hispànic (1701) i l’esclat de la guerra successòria (1702), la utilització de *pàtria* augmenta com mai. Vegem-ho de manera desglossada:

Anys	Aparicions
1600-1611	8
1611-1623	51
1623-1644	175
1644-1656	163
1656-1674	123

¹⁴ Jaume Sobrequés (2015: 273-276 i 341) ha percebut un destacat augment en l’ús de *pàtria* en diverses fonts documentals de l’estrat rector català antijoanista durant el període de tensions entre el rei Joan II i el príncep de Viana (1460-1461) i la posterior guerra civil catalana (1462-1472), que no quedà reflectit en la documentació del dietari de la Diputació.

1674-1689	100
1689-1699	68
1700-1713	310
Total	998

Taula 2. Elaboració pròpia a partir dels DGC.

Quant a Catalunya, cal dir que, almenys des del segle XIV, podem trobar que *pàtria* ja no només fa referència a “l’indret de naixement”, sinó que també “s’utilitza per denominar una entitat política subjecta a lleis” (Mercadé, 2007: 281), com era el Principat, una entitat política amb un dret públic: les *Constitucions i altres drets de Catalunya*.¹⁵ En conseqüència, un aspecte destacadíssim d’aquesta accepció que remet a Catalunya i la seva legalitat és que gairebé sempre s’acompanya d’expressions com “leys/lleys de la pàtria”,¹⁶ “llibertats/llibertats de la pàtria”¹⁷ o “drets de la pàtria”.¹⁸ Una mostra d’aquesta accepció, que al·ludeix a Catalunya i al seu dret públic, la podem trobar en expressions del rei Pere III el Cerimoniós, qui esmenta les constitucions catalanes anomenant-les “leys et constitucions de la pàtria”, per recordar al rei de Mallorca —i també comte de Rosselló i Cerdanya— allò que el dret públic català indicava, “que Cathalunya és de Montsó a Salses inclusive” (Cingolani, 2015: 237), i que, per tant, el rei de Mallorca era vassall del rei d’Aragó i comte de Barcelona pels comtats de Rosselló i Cerdanya. Verbigràcia, el 1461 el president de la Diputació del General dona instruccions als seus ambaixadors davant del rei Joan II per tractar sobre l’alliberament de Carles d’Aragó, príncep de Viana, en els termes següents:

“La detenció del dit il·lustre primogènit e extracció de la sua persona del Principat de Cathalunya han ruptura e sostenen notòriament e manifesta lesió, perjudici e violació de molts Usatges, Constitucions, Privilegis e Llibertats de la pàtria, lo qual interès és molt propi de tots los cathalans e tan propi com la vida.” (Sobrequés, 2015: 275-276.)

I de la mateixa guisa semàntica són uns mots del comte de Pallars, qui, aquell mateix any, no dubta a escriure que actuarà en “deffensió de les leys de la pàtria e tot honorós augment de aquella” (Sobrequés, 2015: 341).

Exposades, doncs, l’etimologia, l’evolució en els DGC i la relació de *pàtria* amb Catalunya i el dret públic català des del període baixmedieval, procedim a realitzar l’anàlisi del concepte en la documentació dietarística d’inicis del segle XVIII.

4 El concepte *pàtria* en els dietaris institucionals de la Diputació del General de Catalunya i del Consell de Cent de Barcelona (1700-1714)

En ambdues fonts, per al període 1700-1714, obtenim 388 aparicions del concepte, les quals presenten la següent cronologia:

Any	Aparicions
1700	10
1701	96

15 Com explica el iushistoriador Tomàs de Montagut, el dret històric català entre els segles XIII-XVIII estava integrat pels *Usatges de Barcelona*, per les constitucions i capítols aprovats per les Corts Catalanes, i pels altres drets de Catalunya. Un sintagma, aquest dels altres drets de Catalunya, que remetia als privilegis, a les llibertats i als costums de les universitats (municipis i corporacions diverses) i dels seus singulars (de manera individual o com a agregació d’una pluralitat). També formava part del dret històric del Principat el dret comú (romà canònic), l’equitat i la bona raó, que constituïen els juristes en l’exercici pràctic dels seus oficis (jutges, advocats, consultors, etc.) i en resoldre els casos concrets que coneixien i valoraven o decidien. La derogació del dret públic català amb la victòria sobre Barcelona el 1714 i el decret borbònic de Nova Planta de 1716 es traduí en la mutilació de gran part de l’esmentat dret històric de Catalunya, de manera que van quedar només amb vigència el dret privat, el penal i el processal (Montagut, 2007-2008: 127-129).

16 A tall d’exemple, DGC, vol. V: 222, 688, 843, 845, 928, 1395, 1418, 1835 i 1836.

17 Com a proves, DGC, vol. V: 722, 776, 1195 i 1784.

18 Verbigràcia, DGC, vol. V: 33, 35, 182, 649, 855, 1178, 1267, 1358 i 1730.

1702	46
1703	47
1704	49
1705	24
1706	27
1707	18
1708	8
1709	3
1710	17
1711	31
1712	3
1713	8
1714	1
Total	388

Taula 3. Elaboració pròpia a partir dels DGC i l'MNA.

La diferència quantitativa entre la documentació dels dos dietaris és molt notable. En consultar els percentatges, observem com, dels 388 termes analitzats, 310 (el 79,9%) pertanyen al dietari de la Diputació del General, mentre que els altres 78 (el 20,1%) corresponen al *Manual de novells ardots*.

En desglossar les aparicions per dietaris, ens dona la següent cronologia anual per la font de la Diputació:

Any	Aparicions
1700	9
1701	60
1702	38
1703	44
1704	46
1705	18
1706	23
1707	17
1708	8
1709	1
1710	17
1711	26
1712	2
1713	1
Total	310

Taula 4. Elaboració pròpia a partir dels DGC.

D'aquestes 310, en català comptem 283 aparicions de la paraula *pàtria* (el 91,29%) i 23 de la seva homòloga castellana *patria* (el 7,42%). També apareix un cop en llatí la mateixa paraula *patria*, que hem d'afegir al genitiu singular *patriae*, amb la qual cosa suma quatre ocasions en aquella antiquíssima llengua (l'1,29%).

Igual que en el dietari de la Diputació, també hem desglossat anualment les 78 aparicions de la font barcelonina:

Any	Aparicions
1700	1
1701	36
1702	8
1703	3
1704	3
1705	6
1706	4
1707	1
1708	0
1709	2
1710	0
1711	5
1712	1
1713	7
1714	1
Total	78

Taula 5. Elaboració pròpia a partir de l'MNA.

Dels 78 mots, 68 estan escrits en català amb la forma *pàtria* (el 87,18%) i 10 en llengua castellana amb l'equivalent *patria* (el 12,82%).

Quant als significats, del total de 388 paraules examinades, 381 fan al·lusió al Principat de Catalunya (el 98,19%), tres vegades al·ludeixen al concepte jurídic de pàtria potestat (el 0,77%), un cop a Castella (el 0,26%), un cop a Barcelona (el 0,26%), i dues vegades a la pàtria, com a concepte genèric que indica l'indret local d'origen (el 0,52%). Només amb aquestes dades, doncs, ja es pot concloure que per a la classe dirigent catalana, almenys a partir de les nostres fonts documentals, el principal —i gairebé exclusiu— significat del terme *pàtria* al·ludia al Principat de Catalunya com a comunitat política configurada pel seu propi dret públic. A continuació, de fet, analitzarem més profundament la predita semàntica de *pàtria*, començant per les accepcions que són quasi excepcions pel seu ús tan minso com esporàdic.

4.1 Semàntica: la pàtria potestat

Un significat que apareix en tres ocasions és el de la *patria potestas*: el poder que, per vehiculació del dret romà, posseeix el *pater familias*, el pare o l'ascendent masculí de més edat, sobre els fills d'un conjunt familiar.

Comentem breument el cas de Gabriel Monter, un jove botiguer a qui l'any 1711 se li impedí ocupar el càrrec de tauler d'alforja del General no només pel fet que els botiguers tinguessin prohibit ser taulers del General des de la conclusió de les Corts Catalanes de 1481, sinó també per ésser menor de vint-i-cinc anys i, en conseqüència, “per ésser constituït baix la pàtria potestat del dit [Francesch Monter] son pare” (DGC, vol. X: 2453), el qual, a sobre, també era botiguer.

Els altres casos són el d'Anton Serra i de Portell i el de l'estudiant de lleis Joan Baptista Cerdà, que es trobaven també sota la pàtria potestat.¹⁹

4.2 Semàntica: la pàtria petita i local (ciutat, vila o lloc d'origen)

¹⁹ DGC, vol. X: 410 i 428.

Diferent és l'esment de *pàtria* que feren “los nobles y magnífichs assessors y advocat fiscal del General y present casa y tres doctors” (DGC, vol. IX: 1869) sobre la qüestió de si podia, o no, ésser insaculat el doctor Anton Comerma per ocupar el càrrec d'oïdor reial de la Diputació per la ciutat de Vic. El vot dels juristes fou favorable a Comerma, per la qual cosa, en ser originari de la predita ciutat, podia ser insaculat per al càrrec (DGC, vol. IX: 1352-1354), i un dels seus raonaments és del tenor següent:

“[...] en primer lloch se respon que de dret comú és certa la regla que lo originari, ab lo sols motiu de son origen, no és capàs de gozar de las prerrogativas y civilitat de sa pròpia pàtria, si no és que també concorre en ella la continua habitació y residència en aquell mateix lloch o ciutat de hont és originari, y suporta los càrrechs reals y personals com suportan los demás ciutadans encara que en la ciutat o lloch de son origen tingué y possehís béns immobles.” (DGC, vol. IX: 1869.)

Com veiem, no es tracta de cap pàtria local concreta, sinó de qualsevol lloc, poble, vila o ciutat —com Vic— que es regeixi pel dret comú, com es torna a indicar en la resolució d'aquest cas: “[...] conforme al dret comú segons lo que los originaris són capaces de obtenir los officis de sa pàtria y poden ésser compel·lits tots los càrrechs *etiam* personals” (DGC, vol. IX: 1352).

En aquest sentit, la pàtria era l'espai local de naixença i criança de l'individu. En la nostra documentació, de fet, tenim una referència a Barcelona com a *pàtria* que trobem en un text datat el 2 d'abril de l'any 1703, dia en què Francisco de Portell, advocat fiscal del Consell d'Aragó, visità la Casa de la Ciutat, on ens narrà l'escrivà Cases que:

“[...] fou per ell dit que no podia com a fill de esta Ciutat complir en sa obligació no venin a despedir-se de la present Ciutat y que ell estava de partida per a anar a Madrid, a exercir son offici y que així, allí y en qualsevol part lo trobarian molt prompte en servey de la present Ciutat per deurer-li molt en haver-li donat sas primeras lletas, càthedra de lleys, abogacia y encomanat molts dels negocis de primera estimació de la present Ciutat, del que se havia seguit haver-lo honrrat en granatge de la Real Audiència, després en fiscal de la Regia Cort, y ara novament, en la fiscalia del Concell de Aragó, divent-o tot al ser fill de la present Ciutat. Y que en posat en Madrid procuraria en que la present Ciutat, sa pàtria, sempre quedàs en son major lustre y estimació, y se despedí.” (MNA, vol. XXIV: 83.)

4.3 Semàntica: Catalunya, la pàtria gran dels catalans (i Castella, la dels castellans)

El 12 de març de 1713, els Tres Comuns rememoren, en una carta dirigida a l'emperador, l'aixecament austriacista dels espanyols per l'amor que professaven “a sa augustíssima casa [d'Àustria]”, recordant que:

“[...] començant lo empenyo Catalunya ab sas vidas, sas forsas y sas plassas; se continua en Aregó, y si Castella, dominada de superiors tropas enemigas, no pugué concòrrer a esta gloriosa asanya [la d'aixecar-se en favor de l'arxiduc], explican la finesa de sos naturals [l'existència de] tantas famílias que abandonaren sa Pàtria, seguint-se las islas Mallorca, Menorca y Serdenya, terminant-se ab felicitat la guerra de Italia.” (MNA, vol. XXVIII: 217.)

S'observa en aquesta expressió una accepció de *pàtria* tan geogràfica com juridicopolítica, ja que no només esmenta la pàtria castellana com a lloc, sinó que els castellans hi són referits com a naturals²⁰ d'aquesta i es parla de quelcom tan polític com la fidelitat de molts d'ells a la Casa d'Àustria, cosa que els ha comportat l'exili.

D'altra banda, com hem indicat, les restants aparicions del concepte (381) fan totes referència a Catalunya. Nogensmenys, s'hi poden fer matisos semàntics. En 355 d'aquestes ocasions (un 91,49% del total de termes analitzats i el 93,18% del total que fan al·lusió a Catalunya), *pàtria* se'ns presenta acompanyada de termes jurídics tals com privilegis, immunitats, usos, costums, prerrogatives, constitucions, capítols de Cort, actes de Cort, lleis i drets de la pàtria. Per exemple, el 1701, en un document entregat per Joseph Güell, síndic del Consell de Cent, als diputats, es parla del següent:

“[...] poder de danyar ni millorar per qualsevol respectes [sic] los drets y estatuts de la Pàtria, únicament vinculada esta facultat als brassos en corts generals congregats, com axí s'estatuí per lo sereníssim senyor rey, don Jayme segon en la segona cort de Barcelona de l'any 1299.” (MNA, vol. XXIII: 180.)

20 Sobre el significat de 'natura' com a vincle jurídic entre els individus i el seu regne o principat, vegeu Palomo (2018b: 175-178).

En el mateix text es tracta també sobre els requeriments que s'han de fer a aquells que:

“[...] han lesiat, lesian y *forsan* lesiaran dits privilegis y drets de la Pàtria, per a que en las pròximas corts generals, per via de agravis sien dits procehiments cassats, revocats y anul·lats per los jutges de greuges o de agravis en aquellas nomenadors.” (MNA, vol. XXIII: 180.)

Anys després, el 4 d'abril de 1705, el notari públic reial col·legiat de la ciutat de Barcelona Joseph Mas prestà un homenatge, del qual s'aixecà una acta en què diu: “observabit Usaticos Barcinonae, constitutiones generales Cathaloniae, capitula et acta curiae et aliae jura patriae, necnon privilegia eclesiastica et eclesiasticae personis, militibus et universitatibus concessa necnon capitula *De la observansa*” (DGC, vol. X: 585-586). Així mateix, el 4 d'octubre de 1705, un síndic del General entregà al Consell de Cent un document amb una sèrie de proposicions per si tenia lloc la capitulació de Barcelona enfront de l'armada aliada que defensava la causa de l'arxiduc d'Àustria. La quarta proposició diu així:

“Que, per quant lo que.s troba estatuhit y ordenat per Corts, no.s pot declarar, revocar ni anul·lar, sinó en altres Corts Generals, sie observat perpetuament tot lo que se és fet y executat segons lo disposat, estatuhit y ordenat per constitucions, capítols de Cort, privilegis y altres lleys y drets de la pàtria.” (MNA, vol. XXV: 197.)

Igualment, el 1706, en un paper “de resposta feta per los magnífichs y nobles doctors de la Reial Audiència. Paper de reparos fets a lo paper [que] los enviaren los assessors y advocat fiscal del General de Cathalunya” (DGC, vol. X: 2062), els magistrats exposen diverses conjectures, la darrera de les quals diu així:

“[...] quinta y última conjectura és perquè la mateixa cort que fa los capítols del redrés té previngut que a quiscun oficial de la casa se donen los llibres dels dits capítols per a què los dits oficials no pugan al·legar ignorància de son contengut [N. Cap. 38, redrés 1520, *exortati* de visita inpressa antes del lib. dit Sumari de Càrrechs]. La qual pretenció fore supèrflua si la dita cort fés lo dit redrés *cum animo condendi legem*, puix ignora la cort que de las leys de la pàtria ninguna persona pot al·legar ignorància ni se li admetria semblant escussa.” (DGC, vol. X: 2064.)

En canvi, en 26 ocasions (un 6,70% del total de termes analitzats i el 6,82% del total que fan referència a Catalunya) el Principat apareix com a pàtria en la forma d'una entitat que, equiparant-se amb Déu i el rei, ha de ser objecte de zel i devoció per part dels catalans. Han de mirar pel seu bon estat i conservació, honorar-la, servir-la, estimar-la i defensar-la fins a la mort, si fos necessari. A continuació en presentem algunes mostres.

El 12 d'agost de 1709, es cus al dietari un document amb les objeccions que el Braç Militar vol manifestar al rei sobre un memorial que el magistrat de la Llotja de Mar presentà anteriorment al monarca. En el document, els militars recorden a Carles d'Àustria que:

“[...] el estamento militar de Cathaluña [es] una viva representación de aquellos insignes héroes y valerosos campeones, magnates, nobles, barones, cavalleros y hombres generosos que, a expensas de su propia vida y sangre, y grande dilapidación de bienes y patrimonio, no sólo conquistaron y deffendieron la propia Patria, pero aún [...] extendieron el dominio de sus reyes y condes a tan dilatados y famosos Reynos.” (MNA, vol. XXVI: 290.)

El 15 de gener de 1711, ens informa l'escrivà del Consell de Cent que els presidents dels Tres Comuns feren al rei unes recomanacions militars sobre la situació de la ciutat de Girona, sabent que Carles III les admetria, puix que “las dicta lo amor y lealtat per lo major servey de Déu, de vostra magestat y la pàtria” (MNA, vol. XXVII: 67). Així mateix, el 26 de juny de 1713, es cus una carta on els astorats membres dels Tres Comuns recriminen al virrei Starhemberg l'evacuació de les tropes imperials, sense haver arribat a un acord amb l'enemic sobre la conservació dels privilegis del Principat. Així diuen:

“[...] se ofereix dir a vostra excel·lència que com lo que'ns proposa sia molt distinct del que los Comuns tenian consebut, causa la expresió de vostra excel·lència un pasmo en los cors d'estos naturals que inseparables de la innata fidelitat que conservan a nostre rey y senyor, com de la honrra y amor de la pàtria y del comú benefisi.” (MNA, vol. XXVIII: 249.)

5 Conclusions

L'aportació principal del present article ha estat constatar que, en la documentació dels dietaris institucionals de la Diputació del General i de Barcelona, entre els anys 1700 i 1714, quan la classe rectora del Principat escrivia o parlava de *pàtria*, ho feia per referir-se al Principat de Catalunya (el 98,19% de les ocasions), mai a Espanya, i només tres vegades a la pàtria local, que va ser Barcelona en una única ocasió. En aquest sentit, el major ús de *pàtria* per part del dietari de la Diputació del General (79,9%) en relació amb el dietari del Consell de Cent (20,1%) podria explicar-se, ben segurament, per aquesta estretíssima vinculació del concepte amb Catalunya, car la jurisdicció de la Diputació abraçava tot el territori català, la pàtria per antonomàsia del col·lectiu dirigent del Principat.

I si bé la majoria de cops que es menciona la *pàtria* catalana (el 93,18%) es fa acompanyant-la de referències explícites al sistema de dret públic català —privilegis, llibertats, usos, costums, constitucions, capítols i actes de Cort, estatuts, lleis i drets de la pàtria—, no deixen de ser presents (un 6,82%) una sèrie d'expressions com *honrar, amar, beneficiar, servir, lluitar i ser lleial* a la *pàtria*, o sigui, al Principat de Catalunya, una entitat politicojurídica que es fonamenta en la possessió d'una legalitat que li atorga l'ésser, la qual acaba esdevenint objecte patriòtic d'afecte i de culte col·lectiu per part dels catalans.

En definitiva, hem constatat com la recerca en història conceptual ajuda a desterrar l'anacronisme i el biaix conscient de la nostra història. Bo i que cal continuar investigant el concepte *pàtria* en aquest mateix període emprant nova documentació, pensem que, amb les dades obtingudes, la qüestió amb què s'ha iniciat aquest article ja pot ser tancada de forma satisfactòria. D'aquesta manera, en el pregó de l'11 de setembre de 1714 amb el qual els Tres Comuns exhortaven els defensors de Barcelona que es comportessin com a veraders fills de la pàtria, disposats a perdre la sang i la vida pel rei, pel seu honor, per la pàtria i per la llibertat de tot Espanya, se'ls estava encoratjant a lluitar tant per la llibertat i autonomia politicojurídica de la seva 'pàtria': el Principat de Catalunya, com per la llibertat i autonomia dels regnes d'Aragó, València, Mallorca i àdhuc Castella i Navarra, que junt amb Catalunya —i ja sense comptar el regne de Portugal— conformaven 'tot Espanya'.

6 Referències bibliogràfiques

- Albareda, Joaquim. (2007). Pròleg: La Generalitat entre 1701 i 1714. Dins Josep Maria Sans i Travé (dir.), (1994-2007), *Dietaris de la Generalitat de Catalunya* (vol. X, p. 9-35). Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- Albareda, Joaquim. (2015). 1714: les raons de la resistència. *Anuari Verdaguer*, 23, 11-24.
- Albareda, Joaquim, i Nadal, Joaquim. (2015). Balance bibliográfico. La guerra de Sucesión revisitada. Actualidad de la Guerra de Sucesión. *Vínculos de Historia*, 4, 373-386.
- Amelang, James. (1986). *La formación de una clase dirigente: Barcelona: 1490-1714*. Barcelona: Ariel.
- Benigno, Francesco. (2013). *Las palabras del tiempo. Un ideario para pensar históricamente*. Madrid: Cátedra.
- Bruguera, Mateo. (1871-1872). *Historia del memorable sitio y bloqueo de Barcelona y heroica defensa de los fueros y privilegios de Cataluña en 1713 y 1714*. Barcelona: Luis Fiol (2 vol.).
- Carrió, Joan. (2008). *Catalunya en l'estructura militar de la Monarquia Hispànica (1556-1640). Tres aspectes: les fortificacions, els soldats i els allotjaments* (Tesi doctoral no publicada). Universitat de Barcelona, Catalunya.
- Casas, Bartolomé de las. (1969). *De regia potestate o derecho de autodeterminación*. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas.

- Cingolani, Stefano Maria. (2015). *La formació nacional de Catalunya i el fet identitari dels catalans (785-1410)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- Cervera, César. (11 de setembre de 2018). [La mentira independentista de Rafael Casanova: el catalán que «suicidó» Barcelona en 1714](#). *ABC*. (Darrera consulta: 21.12.2019.)
- Diversos autors. (1892-1975). Manual de novells ardots vulgarment apellat Dietari del Antich Consell. Barcelona: Ajuntament de Barcelona (XXVIII vol.).
- Elliot, John H. (1993). Catalunya dins d'una Europa de Monarquies compostes. *Pedralbes: revista d'història moderna*, 13(1), 11-24.
- Ferro, Víctor. (1987). *Dret públic català: les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*. Vic: Eumo.
- Gallero, Marisa. (27 de setembre de 2015). [Pilar Paloma de Casanova: «Rafael Casanova era un auténtico patriota español»](#). *ABC*. (Darrera consulta: 21.12.2019.)
- Grau, Maria. (1987). Feliu de la Penya, una visió actual de Catalunya com a país. *Pedralbes: revista d'història moderna*, 7, 125-145.
- González Camaño, Óscar. (2003). El partit austriacista: coherència, divergència i supervivència d'una facció de poder. *Pedralbes: revista d'història moderna*, 25(2), 295-328.
- Hernández Cardona, Francesc Xavier. (2013). Donec Perficiam. El setge de Barcelona i l'epopeia dels catalans. Dins *El Born CC* (p. 24-35). Barcelona: Ajuntament de Barcelona.
- Iglesia, Aquilino. (1983). Pau Claris y la soberanía nacional catalana. Notas. Dins *Actas del IV Symposium de Historia de la Administración* (p. 401-450). Madrid: Instituto Nacional de la Administración Pública.
- Kamen, Henry. (2015). *España y Cataluña. Historia de una pasión*. Madrid: La Esfera de los Libros.
- Koselleck, Reinhart. (2004). Historia de los conceptos y conceptos de historia. *Ayer: Revista de Historia Contemporánea*, 53, 27-45.
- Koselleck, Reinhart. (2012). *Historias de conceptos. Estudios sobre semántica y pragmática del lenguaje político y social*. Madrid: Trotta.
- Martí Fraga, Eduard. (2009). La classe dirigent catalana. Els membres de la Conferència dels Tres Comuns i del Braç Militar (1697-1714). Barcelona: Fundació Noguera - Pagès Editors.
- Mercadé, Elisabet. (2007). Una aproximació a la idea de Catalunya a partir de l'anàlisi del vocabulari polític emprat per anomenar-la: 1701-1702 i 1705-1706. Dins Mercè Morales, Mercè Renom i Mamés Cisneros (coords.), *L'aposta catalana a la Guerra de Successió (1705-1707)* (p. 275-288). Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- Montagut, Tomàs de. (2007-2008). Els drets històrics a Catalunya. *Ius Fugit*, 15, 125-137.
- Palomo, Cristian. (2018a). Nació, pàtria, província i terra. Conceptes del vocabulari polític i patriòtic en el Dietari de l'Antich Consell Barceloní durant la Guerra de Successió (1705-1714). Dins Ramon Grau (coord.), *Ciutat, monarquia i formacions estatals, segles XIII-XVIII. XIV Congrés d'Història de Barcelona, 2015. Comunicacions* (p. 215-229). Barcelona: Ajuntament de Barcelona.
- Palomo, Cristian (2018b). *Identitat i vocabulari polítics a Catalunya durant la Guerra de Successió* (Tesi doctoral no publicada). Universitat Autònoma de Barcelona, Catalunya.
- Palomo, Cristian. (2019a). Denominaciones históricas de la Corona de Aragón. Balance crítico e historiográfico. *eHumanista/IVITRA*, 16, 160-180.

- Palomo, Cristian. (2019b). Una comparativa dels conceptes 'Espanya' i 'Catalunya' a inicis del segle XVIII: El seu ús en els Dietaris institucionals de Barcelona i del General de Catalunya. *SCRIPTA, Revista Internacional de Literatura i Cultura Medieval i Moderna*, 14, 83-107.
- Palomo, Cristian. (2019c). Reflexions a l'entorn de la Guerra de Successió espanyola i la legitimació històrica d'un estat espanyol mig mil·lenari. *Revista de Catalunya*, 308, 102-114.
- Rabasa, Emilio. (2011). La Escuela de Cambridge: historia del pensamiento político. Una búsqueda metodológica. *En-claves del Pensamiento*, 9, 157-180.
- Sanpere, Salvador. (1905). *Fin de la Nación Catalana*. Barcelona: L'Avenç.
- Sans i Travé, Josep Maria (dir.). (1994-2007). *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, Barcelona: Generalitat de Catalunya (X vol.).
- Segura, Germán. (2009). Las Cortes de Barcelona (1705-1706): el camino sin retorno de la Cataluña austracista (Tesi doctoral no publicada). Universidad Nacional de Educación a Distancia, Espanya.
- Seva, Antoni (dir.). (2007). *Diccionari llatí-català*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- Sobrequés, Jaume. (2015). *Consolidació i majoria d'edat del fet identitari català (1410-1714)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- Sobrequés, Jaume. (2019). *Catalunya, un país modern. Quan s'afermà la identitat nacional. Segle XV*. Barcelona: Editorial Base.
- Thompson, Irving A. A. (2001). Castilla, España y la Monarquía. La comunidad política, de la patria natural a la patria nacional. Dins Richard L. Kagan i Geoffret Parker (eds.), *España, Europa y el mundo atlántico. Homenaje a John H. Elliott* (p. 177-216). Madrid: Marcial Pons.
- Torras, Josep Maria. (2005). *Felip V contra Catalunya. Testimonis d'una repressió sistemàtica (1713-1715)*. Barcelona: Rafael Dalmau.
- Torres, Xavier. (2008). *Naciones sin nacionalismo. Cataluña en la monarquía hispánica (siglos XVI-XVII)*. València: Publicacions de la Universitat de València.
- Tortella, Gabriel, García Ruiz, José Luis, Núñez, Clara Eugenia, i Quiroga, Gloria. (2016). *Cataluña en España. Historia y mito*. Madrid: Gadir.